

is a manifestation of various forms of law realization. Legal activity is defined as a system of actions and operations in the purposeful change and transformation of the legal life of society, based on a conscious choice of purpose, covering the whole sphere of legal relations.

It is proved that the activity component contains: professional and legal skills, the ability to apply knowledge in solving economic problems. The professional skills of economists include: analysis, application and consideration of the norms of the current legislation, the main economic laws and legal principles; organization of investment activity of the enterprise, institution; forecasting, planning, coordinating and conducting financial transactions of enterprises and institutions, etc. Legal skills of students are distinguished by the types of activities: financial-economic, professional-legal, organizational-managerial, informational-analytical. Among professional and legal skills we distinguish: organizational, intellectual, informational, communicative. The content of organizational skills are: an objective assessment of the quality of students' legal training, planning independent activities to replenish legal knowledge; intellectual: to systematize legal information, to analyze the norms of law and to understand their true meaning; informational: independent search for the necessary rules of law for solving professional problems, obtaining and providing legal information regulating professional activity, using modern computer reference legal systems; communicative: legally competent statement of questions on the occurrence of an economic problem, speeches to the audience with a message on the economic and legal topic, dialogue, defending its position in resolving legal situations.

It is shown that the activity component manifests itself in the ability to perform legal activity at the optimal level of activity; ability to learn understanding of norms and rules of legal activity; ability to adequately navigate the legal sphere of life.

Key words: legal culture, future economists, structure of legal culture, components of legal culture, legal activity.

УДК 37.091.26(477)(045)

DOI: 10.32626/2309-9763.2018–25.143-148

Світлана Покрова
Svitlana Pokrova

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF EVALUATION OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF THE NEW UKRAINIAN ELEMENTARY SCHOOL

У статті теоретично обґрунтовано актуальність та доцільність упровадження технологій формувального оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи в освітній процес. Описано узагальнені технології спостереження за учнями першого класу, розкрито сутнісні ознаки учнівських портфоліо, визначено цілі їх укладання; визначено умови роботи з портфоліо в контексті контролю досягнень учнів в умовах Нової української початкової школи.

Ключові слова: компетентнісний підхід, оцінювання, формувальне оцінювання, учнівське портфоліо.

Українська школа сьогодні знаходиться під впливом зміщення акцентів з суб'єктно-об'єктної моделі навчання на суб'єктно-суб'єктну, що вимагає створення нових умов освіти, зокрема оновлення змісту, методики і засобів оцінювання досягнень молодших школярів у процесі навчання.

Досвід сучасної початкової освіти, зорієнтованої на досягнення компетентнісних результатів, засвідчує, що традиційна система контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів не

відповідає засадам особистісно зорієнтованої та діяльнісної педагогіки. Методики контроль-но-оцінювальної діяльності за останній час урізноманітнено індивідуальним, змістовим, формувальним, рейтинговим тощо підходами до її здійснення, та на сьогоднішній день значущим у сучасній українській школі все ж залишається кількісно-критеріальний підхід, об'єктами якого постають предметні знання, уміння та навички [7]. З точки зору гуманізації педагогічного процесу вимоги до оцінювання є позитивними (індивідуальний характер здійснення, диференціація, систематичність тощо), та, оскільки оцінювальна діяльність покладається виключно на вчителя, майже повністю відсутній зворотний зв'язок між суб'єктами освітнього процесу. Пасивною також залишається роль учнів.

Зміни в нормативному забезпеченні початкової школи доводять необхідність відмови від учительської авторитарності на користь педагогіки співробітництва, в якій молодший школяр буде не просто пасивним реципієнтом, а братиме на себе частину відповідальності за своє навчання. Таким чином, освітній процес, зокрема його компонент – контроль-но-оцінювальна діяльність – стає полісуб'єктною, оскільки до неї будуть залучені й учитель, й учні.

Значення оцінювальної діяльності в системі педагогічної роботи з дітьми відображено в наукових роботах як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів та психологів (Б. Ананьєв, Д. Колесов, А. Маркова, Т. Матіс, О. Орлов, Г. Цукерман, Ш. Амонашвілі та ін.). Зауважимо, що сутність поняття “формувальне оцінювання” досліджували вчені Б. Белл, П. Блек, Б. Коуві, М. Пінська, Ф. Перрену. Спостерігаємо різні підходи до його трактування. Наприклад, М. Пінська визначає формувальне оцінювання як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання [11]. У дослідженнях Д. Вільяма формувальне оцінювання подано як оцінювання, яке може допомогти навчання, якщо воно надає інформацію, яку вчитель та учні можуть використати як коментарі при самооцінюванні й взаємооцінюванні та для удосконалення освітнього процесу, в якому вони беруть участь [15]. Таке оцінювання стає формувальним, коли його результати насправді використовують для задоволення потреб навчання.

Часто в наукових дослідженнях поруч із поняттям “формувальне оцінювання” вживаються такі терміни як “постійне”, “формативне”, “формуєче”, “формаційне” тощо.

Ключовий шлях розвитку формувальної функції оцінювання, запропонований П. Блеком та Д. Вільямом, окреслює сучасний український педагог А. Сбруєва. Цей шлях полягає в тому, що зворотний зв'язок має стосуватися не лише навчальних результатів – учні повинні мати змогу розуміти всі нюанси процесу навчання, що сприятиме більш свідомому засвоєнню знань та тіснішій взаємодії між його учасниками [14].

Цікавою є думка О. Савченко про те, що в початковій школі мають домінувати вмотивовані оцінювальні судження вчителя, які допоможуть молодшому школяреві усвідомити, чи впорався він з роботою та проаналізувати, що вийшло добре, у чому є помилки та як краще їх виправити. Змістове оцінювання стимулює дітей до праці, до самовдосконалення, бо коментар учителя містить схвалення, підтримку в різній словесній формі, поради щодо одержання допомоги тощо [13].

Зазначимо, що основним принципом педагогічних дій є сприяння розвитку учнів. Навчання й розвиток дитини постійно знаходяться у процесі змін. Для досягнення навчальної самостійності, ініціативності та відповідальності молодшого школяра особливе значення має контроль-но-оцінювальна діяльність, а саме: вміння самостійно контролювати та оцінювати свою діяльність та діяльність своїх однокласників; встановлювати та усувати причини труднощів, що виникають у навчанні. Ці вміння можливо сформувати, систематично використовуючи в щоденній практиці інноваційні форми оцінювання, а саме формувальне оцінювання, тобто оцінювання для навчання.

Оцінювання для навчання – це будь-яке оцінювання, для якого пріоритетним завданням у схемі та практиці є відповідність мети мотивації навчальної діяльності учнів. Завдяки цьому

воно відрізняється від традиційного оцінювання, яке, в першу чергу, призначене для проведення рейтингу [15].

Подібної позиції з цього питання дотримується О. Онопрієнко, яка сутність формульованого підходу вбачає в систематичному відстеженні індивідуального поступу школярів у процесі навчання для своєчасної корекції; з активним залученням учнів до процесу оцінювання власної діяльності. Її також можна укласти в алгоритм: формуємо оцінюючи – оцінюємо формуючи. Такий контроль спрямований на визначення ефективних шляхів прогресування конкретного учня у навчанні, мотивування його на здобуття максимально можливих результатів [7]. Зауважимо, що при такому підході вчитель принципово змінює процедуру оцінювання та свою в ній позицію: організовує оцінювання як спільну дію, поступово передаючи ініціативу оцінювання учнівських дій у руки самої дитини.

У випадку, коли учні та вчитель однаково розуміють цілі та очікувані результати навчання, освітній процес стає більш ефективним, що доведено педагогічним досвідом. Школярі мають усвідомлювати, які цілі поставлені, й у будь-який час установити рівень їх досягнення, оцінити точність виконаних дій та операцій, скоригувати за необхідності та зрозуміти, коли ціль досягнуто. Таким чином, формульоване оцінювання є зворотним зв'язком для учнів та дозволяє їм зрозуміти, яких заходів слід вжити, щоб покращити власні результати [8].

З іншого боку, таке оцінювання створює умови розвитку в учнів навичок планування власного освітнього процесу, прийняття аргументованих рішень, роботи в команді, співпраці тощо [9], і вчитель повинен спрямовувати його на формування позитивної самооцінки, яка стосується їхніх особистісних якостей і можливостей. Створюючи такі умови, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Інакше кажучи, формульоване оцінювання ґрунтується на якісних показниках: чи є школяр активним на уроках, чи співпрацює з іншими дітьми, чи вміє вирішувати проблеми, чи докладает зусилля під час виконання завдання тощо. Ці компетентності можливо оцінити, використовуючи спостереження за роботою учня.

Спостереження за навчальним поступом школярів та оцінювання цього поступу розпочинається з перших днів навчання дітей у школі і триває постійно. Невід'ємною частиною цього процесу є формування в учнів упевненості у власних силах через доброзичливе ставлення, здатності самостійно оцінювати свою роботу шляхом позитивного ставлення до зусиль дитини, спрямованих на розв'язання завдання [1].

Слід зазначити, що відповідно до Державного стандарту початкової освіти алгоритм діяльності вчителя щодо організації формульованого оцінювання має таку послідовність дій:

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей.
2. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.
3. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.
4. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).
5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.
6. Створення ефективного зворотного зв'язку.

У той же час, спостереження та формульоване оцінювання має на меті:

- підтримати освітній поступ учнів;
- формувати в дитині впевненість у собі, наголошуючи на її сильних сторонах, а не на помилках чи слабкостях;
- аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо коригування програми і методів навчання відповідно до потреб учня/учениці [1].

Як справедливо зауважує Н. Морзе, інновації, спрямовані на впровадження практики формативного оцінювання, ведуть до істотних результатів навчання [5].

Підкреслимо, що формульоване оцінювання можливо забезпечити упровадженням в освітній процес інноваційних технологій оцінювання, зокрема портфоліо. Основна суть портфоліо полягає в тому, щоб продемонструвати прогрес розвитку конкретної дитини. Через твердження

“знаю”, “вмію” акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання. Слід зауважити, що ідея застосування цієї технології оцінювання з’явилася наприкінці ХХ століття у Сполучених Штатах Америки та миттєво поширилася у світі як інноваційна форма накопичення інформації про розвиток учня за певний період часу. Сьогодні існує велика кількість наукових праць, у яких автори висловлюють своє бачення поняття “портфоліо”. наприклад, робоча файлова тека, яка документує набутий досвід і досягнення суб’єктів навчання (С.Дж. Пейп та ін.) [10]; оцінювальний інструмент (Г. Голуб та ін.) [2]; альтернативний спосіб оцінювання навчальних досягнень учнів (В. Загвоздкін та ін.) [3]; методика оцінювання компетентностей (О. Пінчук та ін.) [12] тощо.

Узагальнюючи всі підходи, визначаємо учнівське портфоліо як добірку робіт, що ілюструють досягнення школяра в освітньому процесі за певний період навчання.

На відміну від традиційних підсумкових форм оцінювання результатів навчання, що не дають змогу зрозуміти, як працювала дитина та яких зусиль вона докладала під час виконання того чи іншого завдання, у тому числі й нестандартного, портфоліо містить об’єктивні дані про якість та швидкість прогресу розвитку учня в різних сферах; дані, які показують різнобічну діяльність дитини в освітньому процесі. Слід зазначити такі характеристики учнівського портфоліо: зосередження як на освітньому процесі, так і на сформованих компетентностях; засвідчення володіння різними способами дослідницької діяльності учня.

Досвід упровадження портфоліо в закладах освіти дає змогу стверджувати, що це ефективна форма оцінювання в умовах Нової української початкової школи, яка допомагає вирішувати такі важливі педагогічні завдання:

- підтримка та стимулювання мотивації до навчання учнів;
- заохочення їх активності і самостійності, розширення можливостей навчання та самонавчання;
- розвиток учнівських навичок рефлексивної та оцінювальної діяльності (самооцінювання, взаємооцінювання тощо);
- формування вміння вчитися впродовж життя – окреслювати цілі, планувати й організувати власну діяльність, презентувати її результати;
- сприяння індивідуалізації (персоналізації) освіти школярів;
- забезпечення передумов та можливостей для успішної соціалізації [6].

Необхідно зауважити, що особлива актуальність учнівського портфоліо полягає у визнанні учня головним учасником освітнього процесу, в той час, як у формулі Нової української школи орієнтація на потреби учня в освітньому процесі (дитиноцентризм) є одним із дев’яти ключових компонентів [4].

Прийнятними для початкової школи як форма оцінювання вважаємо портфоліо розвитку та портфоліо проектної, дослідницької діяльності.

Сутність портфоліо розвитку полягає у розкритті динаміки особистісного розвитку школяра, результативності його діяльності в кількісному і якісному вимірах, демонстрації прогресу учня в освітньому процесі. Це достовірне ілюстрування успіхів і проблем, необхідне для постановки педагогічної мети щодо індивідуального поступу школяра в подальшому навчанні [6]. Зазначене портфоліо наповнюється діагностичними, самостійними, контрольними та творчими роботами учня, в яких простежується динаміка в розвитку впродовж визначеного терміну.

Результативним також є портфоліо проектної, дослідницької діяльності, яке створюється для демонстрації мети, ходу та результату розв’язання проблеми під час роботи над навчальним проектом чи проведенням дослідження. Як правило, воно містить візитну картку завдання із зазначенням творчої теми, мети роботи; аркуш планування проекту, дослідження; критерії оцінювання діяльності (адаптовані для розуміння учнями, узгоджені з ними); матеріали дослідження та презентації результатів [6].

Таким чином, портфоліо учня – це, водночас, і форма, і процес організації, і технологія роботи школяра з продуктами його когнітивної, творчої, дослідницької і проектної діяльності, призначеними для публічної презентації, рефлексії, усвідомлення результатів власної праці.

Зазначаємо, що портфоліо учня початкової школи є його власністю. Отже, він має право на прийняття рішення про вміст папки, внесення та переміщення матеріалів у той чи інший розділ. Школяр докладає зусилля, одночасно осмислюючи власні досягнення, що є більш цінним для набуття ним життєвих компетентностей. Це забезпечує орієнтири вчителю щодо створення умов для підвищення мотивації до навчання та досягнення успіху, а саме, акцентування навіть на незначних перемогах дитини, а не концентрація на її помилках [10].

Близьким для нашого розуміння є твердження Д. Вільяма, що портфоліо як технологія формувального оцінювання забезпечує підвищення якості освітнього процесу, створює відповідний причинно-наслідковий зв'язок між учінням і викладанням. Дані оцінювання учнів, по-перше, спрямовані на вдосконалення процесу навчання, а, по-друге, служать для фіксації результатів навчальних досягнень та динаміки розвитку особистості [15].

Зазначимо, що вдосконалення результатів навчання через оцінювання, (у т.ч. учнівське портфоліо) залежить від п'яти ключових умов:

- забезпечення ефективного зворотного зв'язку між учителем та учнями;
- активного залучення школярів у власний освітній процес;
- обліку навчальних досягнень;
- залежності від оцінювання мотивації та самооцінки учнів;
- здатності школярів до оцінювання власних результатів та розуміння, як їх покращити [10].

Отже, наявність вищевказаних ознак дає змогу визначити, що педагогічне оцінювання, а саме його інноваційні технології, є одним із найважливіших елементів сучасного освітнього процесу. Це цілеспрямований неперервний хід спостереження за набуттям знань та умінь учнів, необхідна умова інтерактивного навчання, в ході якого формується культура спільного обговорення у класі, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує учнів запитувати, робити умовивід. Таке оцінювання підтримує впевненість кожного учня в тому, що він здатний покращити свої результати. Відтак, активне застосування сучасними педагогами інноваційних технологій оцінювання є одним із ключових чинників якісної освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
2. Голуб Г.В. Портфоліо в системі педагогічної діагностики / Г.В. Голуб // Школьні технології. – 2005. – № 1. – С. 181–195.
3. Загвоздкін В.К. Портфель індивідуальних учбових досягнень – нечто більше, чем просто альтернативный способ оценки / В.К. Загвоздкін // Школьні технології. – 2004. – № 7. – С. 181–195.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року [Електронний ресурс] // Розпорядження КМУ № 988-р від 14.12.2016 року. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.
5. Морзе Н.В. Формувальне оцінювання : від теорії до практики / Н.В. Морзе, О.В. Барна, В.П. Вембер // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2013. – № 6. – С. 45–57.
6. Онопрієнко О.В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу / О.В. Онопрієнко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – № 34. – С. 121.

7. Онопрієнко О.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення / О.В. Онопрієнко // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 4. – С. 36-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrj2016_4_8.
8. Основи педагогічного оцінювання. Частина I. Теорія. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / [Г. Агрусті, Л.М. Артемчук, І.Є. Булах, Д. Вілмут, Т.О. Лукіна, М.Р. Мруга]. – Київ : Майстер-клас, 2005. – 94 с.
9. Основи педагогічного оцінювання. Частина II. Практика. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / упорядники : Л.М. Артемчук, І.Є. Булах, М.Р. Мруга – Київ : Майстер-клас, 2005. – 54 с.
10. Пейп С. Дж. Учніське портфоліо – нова форма контролю та оцінки досягнень учнів / С.Дж. Пейп, М.А Чошанов // Директор школи. – 1998. – С. 71-79.
11. Пинская М. А. Формирующее оценивание : оценивание в классе : учебн. пособие / М.А. Пинская. – М. : Логос, 2010. – 264 с.
12. Пінчук О.П. Оцінювання результатів педагогічного впливу в контексті компетентісно орієнтованого навчання [Електронний ресурс] / О.П. Пінчук. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/56/42>
13. Савченко О.Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися / Савченко Олександра Яківна // Український педагогічний журнал. – 2015. – № 1. – С. 85-95.
14. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) моногр./А.А. Сбруєва. – Суми: ВАТ “Сумська обласна друкарня”. Видавництво “Козацький вал”. 2004. – 500с.
15. Wiliam D. Assessment For Learning: Putting it into Practice / D. Wiliam, C. Harrison, P. Black. – London: Open University Press, 2003. – 152 с. – (UK Higher Education OUP Humanities & Social Sciences Education OUP).

The problem of modernization of the methods of monitoring and evaluating the results of the competency-based learning of primary school children, the study of the psychological and pedagogical researches of domestic and foreign scientists concerning the assessment activities in the educational work with children have been revealed in the article. The analysis of peculiarities of the assessment process in primary school is given; the basic requirements for the system of evaluation of educational achievements of junior pupils are researched; the didactic principles for determining the forms and methods for the control and evaluation activities of teachers and primary school pupils is outlined. The ways and means of the achieving of the objectivity in assessing the educational achievements of junior pupils, as well as its functions, are determined, namely: establishing the actual level of material assimilation by pupils; correlation of the revealed knowledge with the reference in accordance with the program; orientation of the pupil on the quality of knowledge and their compliance with the requirements of control; informing the student about successes or failures in educational situations; expression of generalized thoughts and judgments of the teacher about the results of a particular pupil. The relevance and expediency of introducing the technology of forming assessment of educational achievements of primary school pupils in the educational process is theoretically substantiated. The analysis of the potential of molding evaluation of educational achievements of pupils through the disclosure of its functions (diagnostic, predictive, motivational, developmental, educational, corrective), is made; the features of the methodology of its implementation, illustrated by proven methodological techniques are clarified. The algorithm of the teacher's activity regarding the organization of forming evaluation is described; teacher's skills that provide the objectivity and accuracy of the evaluation are defined.

The generalized technologies of observing the first grade pupils are described; the essential features of pupils' portfolios are revealed, the goals of their making are determined; the types of portfolio that are acceptable for primary school are characterized; their structure is specified; the conditions of work on the portfolio in the context of controlling the achievements of pupils in the conditions of the New Ukrainian primary school are determined.

Key words: competence approach, evaluation, forming evaluation, pupil's portfolio.